

עתונים, עתונאים וסופרים על ספסל הנאשמים

לפרשת שני המשפטים של עתוני היידיש בניו יורק, 1929

עדנה נחשוו

בסופו של דבר אין האינטלקטואל היהודי מוצא נחת רבה בקרב הבורגנות היהודית. משלמים לו פרושות, מתייחסים אליו בחוסר כבוד, והוא עובד באווירה חסרת חיים. מבחינה זו מצבו של האינטלקטואל היהודי גרוע אפילו מזה של האינטלקטואל האמריקני, שלו סיכוי לרווחים כספיים גדולים ולפרסום, אם כי רק קבוצה קטנה אכן מגיעה לפסגה. אצל היהודים דוברי היידיש פסגות כאלה אינן קיימות כלל.³

בסיכום המאמר נכתב, כי נאמנות אנשי הרוח לבורגנות היהודית אינה חזקה כפי שהיא נראית כלפי הוץ, ונאמנות רופפת זו תלך ותחלש בהתאם להתחזקות השפעתה של תנועת הפועלים הרדיקלית.

שאיפות תרבותיות גדולות

אלא שתנועת הפועלים היהודית אמריקנית לא היתה עשויה מעור אחד. היו בה לא רק קומוניסטים, אלא גם סוציאליסטים, שכוננו על ידי הראשונים "ימין", בעוד את עצמם הם ראו כ"שמאל". הקומוניסטים ראו עצמם כ"גבוהים" יותר במדרג האידאולוגי ובוו לסוציאליסטים, שהיו לדעתם "נמוכים" מהם.

הסוציאליסטים מצדם חיכו לשעת כושר כדי להיפרע מידיביהם. זו נפלה לידיהם באקראי בקיץ 1929, אלא שבו ביום נערכה עליהם התקפת נגד. מוקדי כוח חשובים ביותר בשני המתנות היו השופרות האידאולוגיים העיקריים – העתונים היומיים שהיו מזוהים אתם: ה"פארווערטס" (קדימה) הסוציאליסטי, וה"פרייהייט" (חירות) הקומוניסטי. הפער בין השניים מבחינת מספר הקוראים היה גדול: בשנות ה-20 הגיע ה"פארווערטס" לתפוצה של 200,000 עותקים ביום. ה"פרייהייט" הגיע בשיא שנות המאבק לתפוצה של 16,000, וב-1930 ליותר מ-60,000. אולם, חשיבותו של ה"פרייהייט" אינה יכולה להימדד רק מבחינה מספרית. מאז ראשית היווסדו בשנת 1922, משך אליו העתון בעל השאיפות התרבותיות הגבוהות שאיפיינו את מחנה השמאל רבים ממיטב סופרי ומשוררי היידיש של התקופה כגון ה. ליוויק, משה נאדיר, משה לייב האלפערן, דוד אינגאטאוו, יצחק ראבאי, ברוך גלאזמן ומאני לייב. סופרים אלה, רובם לא קומוניסטים, נמשכו לעתון בזכות הסטנדרטים הספרותיים הגבוהים שלו ובשל תמיכתם ואף הערצתם לפעילות התרבותית הענפה ביידיש שפרחה או כברית המועצות.

הביקורת שנמתחה על ה"פארווערטס" היתה מוגעת לא רק על ידי סיבות פוליטיות, כלומר אי שביעות הרצון מכך שבמהלך השנים ריכך העתון את

השמאל היהודי בארצות הברית ידע בשנות ה-20 פריחה תרבותית גדולה. הפועלים היהודים אשר הגיעו ממזרח אירופה לאחר מלחמת העולם הראשונה, עשו את התרבות לתחליף לדת אותה נטשו, וניהלו ויכוחים בנושאי חברה ותרבות באותה התלהבות בה התווכחו הוריהם וסביהם בנושאים הלכתיים. כל ניסיון להעלות את רמת הספרות והתיאטרון היהודים זכה לתמיכתם הנלהבת.¹

ואכן, בשנים אלה נוצרו גלים חדשים של ספרות ושירה ביידיש, השפה שדובריה ונאמניה באו בעיקר משורות השמאל. סופרים חדשים כבשו את הידה, עתונים וכתבי עת חדשים יצאו לאור, והתיאטראות הציעו שפע של הצגות, רבות מהן בסגנון התיאטרון הרוסי של התקופה. דומה היה, שתיאכונם התרבותי של המהגרים הצעירים הללו אינו יודע גבול.

לראשי התנועה הקומוניסטית היהודית בארצות הברית היה עניין מיוחד בפיתוח פעילות תרבות. בנוסף לעניינם ומחוייבותם האישית רבים מהם היו יוצאי הבונד, שחרת על דגלו את קידום תרבות היידיש – הם ראו כתפקידם החשוב ביותר להעלות את רמתם התרבותית של הפועלים. ברור היה להם, שסיפוק צורכיהם התרבותיים של הפועלים יסייע ליצירת עולם רדיקלי סגור, שיקטין את תלותם של חברי התנועה במוסדות התרבות הכלליים (הבורגניים, כלשונם) ויחזק את אמונתם והשתייכותם הפוליטיות. ברטראם ה. וולף, יושב ראש מחלקת ההסברה והתרבות של המפלגה הקומוניסטית בניו יורק, הדגיש בנאום שנשא את ההשיבות שנודעת לכך שפועלים לא רק יילתמו יחד, אלא אף יבלו את שעות הפנאי שלהם בצוותא. הוא הזה, כי המהפכה הפרולטרית ההולכת וקרבה תביא לעולם גל חדש של התעוררות ויצירה תרבותית, שלא היה כדוגמתה בעבר. "משימתנו היא לעורר את המין האנושי לתרבות; להכין לאמנים ולמורים של העתיד את הקהל הגדול והמתורבת ביותר שידע העולם אי פעם."²

ברור היה לקומוניסטים היהודים כי הסרה לתנועתם אנשים שיוכלו לעמוד בראש מפעלים תרבותיים בעלי רמה. להשגת מטרה זו, שיתוף פעולה עם האינטליגנציה הלא-מפלגתית היה חיוני. הקומוניסטים היו משוכנעים, כי יצליחו לארגן היות מאוחדת עם אנשי רוח שאינם מפלגתיים, אך אוהדים לתנועה, יוצרים שנמשכו לקהל הצעיר ומלא ההתלהבות של מחנה השמאל. במאמר מערכת שהופיע בכתב העת הקומוניסטי "האמער" (פטיש) נחתה המשימות התרבותיות של התנועה הקומוניסטית, ובו נקבע:

פראמעס דעמאנסטראציע היינט ביימאן נעגען ירושלים עיר

The Day דער טאג

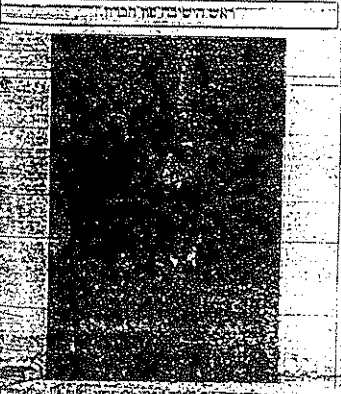
THE NATIONAL JEWISH DAILY

אוספארטיאיש אין נייעס וואספארענעט אין סיסטעם

דער טאג פארענעט אין נייעס וואספארענעט אין סיסטעם

Monday, August 24, 1929. Vol. XVI No. 5363. PRICE THREE CENTS

50 ישיבה - בחורים איי סגעשאכמען פון אראבער אין תברון; תל-אביב באפאלען, תרפיות אין פלאמען

ברומיגע העצעס אין אמעריקא קאנער ציימונגען נעגען די אידען און אידן ישראל

ברומיגע העצעס אין אמעריקא... אידען און אידן ישראל... אידען און אידן ישראל...

דיווח ב"דער טאג" על הטבח בחברון, 26 באוגוסט 1929

"פרייהייט" מודה ב'טעות"

כידוע, 1929 היתה שנה טראומטית ליישוב היהודי בארץ ישראל. המתח הגואה בין ערבים ליהודים מצא את ביטויו בהתקפות הדמים של מאורעות תרפ"ט, שהגיעו לשיאן בטבח שנערך בקהילה היהודית בחברון ביום י"ח באב (24 באוגוסט 1929). הידיעות על מעשי הרצח וההתעללות שבוצעו על ידי הפורעים הערבים, אשר רבים מקורבנותיהם היו בחורי ישיבה אמריקנים, זעזעו את דעת הקהל בארצות הברית ובעולם כולו. הטבח נתפש כגלגול של פוגרומים בנוסח קישינב, וזכרונם של אלה היה עדיין חי בקרב יוצאי מזרח אירופה. הפגנות וכינוסי מאהא נערכו בכל רחבי העולם, החל בווארשה וכלה בריז דה זינרו. נשיא ארצות הברית, הרברט הובר, הביע זעזוע מן המאורעות והדגיש את תמיכתו ביישוב.

ב־29 באוגוסט 1929 נערכה באיצטדיון Madison Square Garden בניו יורק עצרת תמיכה המונית ביישוב, אליה הגיעו 25,000 איש. בעצרת נשאו דברים הסנטור בורה (Borah), יו"ר ועדת הסנאט ליחסי חוץ, הרברט ליהמן, סגן המושל של מדינת ניו יורק, ג'יימס ווקר, ראש העיר ניו יורק ושורה של מנהיגים ציוניים. פרנקלין דלאנו רוזוולט, מושל מדינת ניו יורק, ושורה של אנשי דת נוצריים שלחו אגרות תמיכה שהוקראו בעצרת. ב־1 בספטמבר נערך כינוס דומה בן 10,000 משתתפים בלונדון, ובו נשאו דברים ד"ר חיים וייצמן, לואיס ליפסקי, הלורד מלצ'ט והקולונל ג'וסייה וודג'ווד.⁵

המפלגה הקומוניסטית בחרה להפגין דווקא ברגע כאוב זה, שהיה ספוג

מחויבותו לסוציאליזם. נכונותו לפרסם חומר סנסציוני וספרות פופולרית בעלת ערך אמנותי מפוקפק ושימוש במה שכונה "יידיש של תפוחי אדמה", כלומר לשון פשטנית, מלאה בביטויים אמריקנים, הכעיסה רבים וטובים באינטליגנציה היהודית של דוברי וכתבי היידיש. התסכול הפוליטי והתרבותי היו כה שזורים זה בזה, שאלכסנדר ביטלמאן, אחד מחשובי התיאורטיקנים של הקומוניזם האמריקני, נאלץ להזכיר לקהל שומעיו בהרצאה שנשא: "אנו נלחמים בפארווערטס לא בעיקר משום שאינו עתון ספרותי בעל רמה, אלא משום שהוא משרת את המנהיגות הריאקציונרית והבוגדנית של תנועת העבודה." בשנת 1929 הפך ה"פרייהייט" לעתון בוקר ובהתאם לכך שונה שמו ל"מארגן פרייהייט".⁴

בעת סוערת זו חלו גם שינויים אידאולוגיים בבירת המועצות. בשנת 1928 הכריז הקומוניטרן (האינטרנציונל הקומוניסטי) על ראשיתו של עידן חדש של התמוטטות הקפיטליזם ומהפכות גואה. תקופה זו הוגדרה בשם "העידן השלישי". ה"עידן הראשון" זוהה עם המהפכות המוקדמות, וה"עידן השני", שהחל ב־1923 ונסתיים ב־1928, הוגדר בתקופה של יציבות קפיטליסטית. הדוקטרינה הקומוניסטית קבעה, כי ה"עידן השלישי" הינו תקופה בה יתחוק משבר הקפיטליזם, והיוו מלחמות אימפריאליסטיות ומהפכות אנטי קולוניאליסטיות. האמונה במהפכה גלובלית החולכת ומתקרבת הביאה להקצנה אידאולוגית. שוב לא היה צורך בשיתוף פעולה עם הסוציאליסטים. להפך, צריך היה להילחם בהם עד תורמה.

דבר גרעטער פרינק פון מערזא וועט זיך מארגן שבת, איינזסט 31 אין ארבעט פא

MORNING FREIHEIT

MORNING FREIHEIT

פרייהייט

VOL. IX No. 73-W 2741 DAILY NEW YORK, FRIDAY, AUGUST 31, 1929

ענגלישע טיילטער און אידישע לעניאנערן מצבן בלוטיגע עשימות אויף גראצער, טוינטער טויט און פארזואונדעט; חיפה און פלאמען

ווייטצטאן זיכער אז פרום-בעדע-אויף פאלעסטינע וועלן פרינגען ישיעה פאר אירן

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

אידישע ארבעטער פון צוואנצן טויט אראבערע פאסן גענונגליש ציוניסטישן אימפעריאליזם, וואס, "ווייטער פרעס" כאריסט

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

אידישע ארבעטער פון צוואנצן טויט אראבערע פאסן גענונגליש ציוניסטישן אימפעריאליזם, וואס, "ווייטער פרעס" כאריסט

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

פינף קאנדידאטן באשטימט אויף דער אויסטאניע פראגעס; צוואנענעמעל וועט זיך ענדיגן סוף וואך

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

אידישע ארבעטער פון צוואנצן טויט אראבערע פאסן גענונגליש ציוניסטישן אימפעריאליזם, וואס, "ווייטער פרעס" כאריסט

ענגלישע ישיעה ווערן פאלעסטינע פון עראסלען, נאפאלען, איראקאסטאן און סאוס - פראנצויזישע טיילטער און אידישע פאלעסטינע דאסו ווערן פאלעסטינע פון בעדע - מנה בעדע ווערן דעם א א זיך אסאך איר ווערן.

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

זכותת השקרת ב"מארגן פרייהייט" מ-30 באוגוסט 1929; "גייסות אנגליים ולגיונרים יהודים שוחטים ערבים, אלפי הרוגים ופצועים; חיפה בלהבות"

ציוני שנוסד ב־1908. הוא העניק לחבריו שירותים רפואיים וחברתיים והיה קשור לפועלי ציון ולתנועת הפועלים בארץ ישראל. הארגון היה פעיל ביותר בתחום תרבות היידיש.

המשפט התקיים ביום ראשון, 22 בספטמבר 1929, בשעות אחר הצהריים בבית האופרה המרכזי (Central Opera House) של ניו יורק. העתון "דער טאג", שהיה לו קשר ישיר לאירוע, ואשר במשרדו ניתן היה לרכוש כרטיסים, דיווח בגיליון ה־23 בספטמבר 1929, שבאירוע השתתפו 3,000 איש, ושפניהם של אלפים הושבו ריקים מפאת חוסר מקום. קבוצה מרשימה של אישים נטלה חלק באירוע שהוגדר רשמית כ"משפט העם כנגד הקומוניסטים היהודים באמריקה ועתונם המרכזי 'מארגן פרייהייט'". הנשיאות בת ששת החברים כללה את דוד פינסקי, הסופר הנודע ואחד ממייסדי ה"פארבאנד", ואת הלל ראגאף. העדים, כולם מטעם התביעה, היו הסופר והמבקר ש ניגער, שעבד ב"דער טאג", מבקר התיאטרון של ה"מארגן ושורנאל", ד"ר אלכסנדר מוקדוני והעתונאי אברהם רעוואצקי, ציוני נאמן ומאנשי ה"מארגן ושורנאל". חיים גרינברג, אחד מגדולי נואמי הדור, נשא דברים מטעם התביעה. התפקיד כפוי הטובה של הסניגור הופקד בידי של לייבוש לעהרער, מרצה וסופר מכובד, שברור היה שאינו בר פלוגתא שווה קומה לגרינברג המסעיר. פרופסור חיים פיינמאן, היחיד שנשא דברים באנגלית, סיכם את עיקרי הדברים לנוחותם של נציגי העתונות בשפה האנגלית.

מהלך המשפט פורסם על ידי ה"פארבאנד" בחוברת מיוחדת.⁷ מהחוברת עולה, שהמשפט היה מורכב בעיקרו מנאומים שנשאו האישים שהוזכרו, ואשר התמקדו בהתקפות על הקומוניסטים, בהשיפת "פשעיהם" כנגד העם היהודי ובמתן פירושים עוינים לכל מעשה ממעשיהם. ה"נאשם", כלומר "פרייהייט" והקומוניסטים היהודים, לא הוזמנו כלל להשתתף במשפט, ו"סניגורם" לייבוש לעהרער הודה באשמה, כשהגנתו היחידה היא "סירוף מוחין". המשפט נסתיים בהרשעה קולקטיבית. הקומוניסטים נמצאו אשמים בבגידה בעם היהודי, ומן הכינוס יצאה הכרזה שתמכה במפעל הציוני בארץ ישראל ובמשלוח רגשי אחווה וברכה לאחים הגיבורים בארץ ישראל. בין השאר נאמר בהחלטה:

שמענו את כתב האישום, את כתב ההגנה ואת עדויות המומחים שהופיעו בפנינו ואשר כללו יוצרים בשטח התרבות היהודית, נציגי העתונות, מנהיגי פועלים ופעילי ציבור, והללו סיפקו הוכחות עובדתיות למכביר שהקומוניסטים והעתונות שלהם בגדו בגידה נוראה בהמוני הפועלים היהודים ובעם היהודי כולו.⁸

דברים "חיוורים" של הסניגור

למרות שהסיבה הראשונה לעריכת המשפט היתה התגובה הקומוניסטית לפרעות בארץ, הרי שבמהלכו עלו על פני השטח שוב ושוב הכעס על הקרע הפנימי בתנועת העבודה והתסכול על הצלחתם של הקומוניסטים ליצור תדמית של מגיני התרבות היהודית. הועם האנטי קומוניסטי בנושא ארץ ישראל היה, אם כן, הזדמנות פז ליישוב חשבונות בנושאים נוספים ולהרתעת הציבור מפני גילויי אהדה אפילו למה שנחשב לצד החזק של הפעילות הקומוניסטית, כלומר מחויבותם לתרבות יהודית איכותית. היתה זו עת נקם ושלם, והחיסול, מנקודת הראות של המארגנים, היה חייב להיות מלא ולא חלקי. לכן, כך נטען, כי תגובתם של הקומוניסטים למאורעות בארץ ישראל

בעלי האדמות הערביים העשירים, סוחרים, אנשי דת, אפנדים, מופתים, אמירים וח'ליפים, אשר משרתים את האימפריאליסטים הזרים ומסייעים בידם לנצל ולדכא את ההמונים הערביים, מנסים לשכך את להבות המרד במלים מתוקות ושקריות בדבר סבלנות ורצונו של אלה. הם מנסים לשכנע את ההמונים המתמרדים שהממשלה הבריטית הבטיחה להם להיות גדיבה כלפיהם אם יישקטו וישובו לעבודתם בכפריהם. אך כל האדונים הדתיים, הפוליטיים והכלכליים איבדו את השליטה על ההמונים הנועזים, היודעים מתוך ניסיונם המר מה ערכן של הבטחותיהן של ממשלות אימפריאליסטיות.

במסגרת מסעם האנטי ציוני ארגנו הקומוניסטים היהודים ברחבי ארצות הברית עצרות והפגנות כנגד מה שהם כינו בלעג בשם "האורגיה הציונית". אירוע מרכזי התקיים ב־28 באוגוסט 1929 ב־Irving Plaza Hall בניו יורק. העצרת ההמונית, בה נאמו משה שיפריס, שבעברו הרחוק נמנה על הגדודאים (המתנדבים לגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה), מ. אלגין, עורך ה"פרייהייט", הסופר מוריס וינטשבסקי, ואנשי מפלגה ועתונאים כגון רוברט מינור, לואיס היימאן ומלך אפשטיין, נסתיימה בהחלטה שנתקבלה פה אחד, בה שיגרו המשתתפים ברכות אחווה להמוני הערבים המתמרדים בפלשתינה.

המשפט

התגובה הקומוניסטית הפרו ערבית לנעשה בארץ הביאה לסדרה של גלי מחאה נועזים בקהילה היהודית באמריקה, כולל במרחב הקומוניסטי. אפילו באיגוד הפרוונים, שהיה בשליטה קומוניסטית, עברו 200 סניפים (shops) לאיגוד ה"ימני" המקביל. חרם אנטי קומוניסטי, שאורגן בידי הארגונים הציוניים ואנשי ה"פארוערסט", התפשט אף לערים מחוץ לניו יורק, בהן איימו באלימות גופנית על פעילים קומוניסטים. הועם מצא את ביטויו במישורים אישיים ומוסדיים: מוכרי העתונים בניו יורק סירבו למכור את ה"פרייהייט" במשך חמישה ימים רצופים. מפרסמים רבים ביטלו את מודעותיהם, והמכה הקשה מכל היתה התפטרות המחאה מן העתון של כמה ממשתתפיו הידועים ביותר, ביניהם אברהם רייזן, ה. ליוויק, דוד איגנאטאף ומנהם בארישא. הסופרים עובו בטריקת דלת ופרסמו את עויבתם בריש גלי. צעדם היכה בהלם את התנועה, שכן בעבר פורשה השתתפותם של ענקי הספרות ליוויק ורייזן, שלא היו אנשי מפלגה, כאישור למחויבותם המלאה של הקומוניסטים היהודיים לתרבות יהודית בעלת ערך.

בתוך ימים אחדים גורשו כל חברי מערכת ה"פרייהייט" מארגון הסופרים היהודיים על שם י.ל. פרץ באשמת פעילות אנטי יהודית. אפילו איגוד שחקני היידיש, אשר נוהר תמיד מלריב עם העתונות, יצא בהחלטת גינוי מיוחדת נגד ה"פרייהייט". הקומוניסטים היו עתה מחוץ למחנה היהודי ומוחזמים כליל על ידי הקהילה היהודית. מלך אפשטיין, בספרו The Jew and Communism, טען בתוקף שאלמלא הקרע הזה, שנמשך עד אמצע שנות ה־30, היו הקומוניסטים מצליחים הרבה יותר בגיוס תומכים בימים הקשים של המשבר הכלכלי, שהחל זמן קצר לאחר מכן, ב־24 באוקטובר 1929.

אחד מן האירועים המעניינים במסגרת מסע החרם האנטי קומוניסטי היה המשפט הפומבי כנגד ה"פרייהייט" והקומוניסטים היהודיים, שאורגן על ידי ה"אידיש נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד". ה"פארבאנד" היה מסדר פועלי-

לרוב משפטי התעמולה הללו היתה המטרה לחייב בדין, אך היו גם משפטים שמטרתם הברורה היתה לזכות את ה"נאשם", כך למשל "משפטו של אתיאיסט", או "משפטו של הצבא האדום ששימתו להגן על הפרולטריון".

שנות ה-20 היו תור הזהב של המשפטים הפומביים. בשנות ה-30, בעת שמשפטי הראווה במוסקבה היו "משפטי אמת" מבחינת תוצאותיהם לגבי חייהם ועתידם של הנאשמים, הלכו ונעלמו המשפטים הפומביים מן הוירה הציבורית בברית המועצות, אם כי המשיכו לשרוד במסגרות החינוכיות השונות.

אך הבה ונחזור לניו יורק של ספטמבר 1929. "משפט פרייהייט" לא היה המשפט הפומבי היחיד שנערך בעיר באותו יום א', ה-22 בספטמבר 1929. הקומוניסטים, ברצותם להשיב מלחמה שורה, החליטו לקיים משפט משלהם באותו יום ובאותה שעה. באירוע רב משתתפים, שהתקיים ב"סטאר קונו", נכחו למעלה מ-4,500 איש. במשפט הועמדו לדין ה"פען-קנעכט פון דער אידישער פרעסע", כלומר "עבדי העט של העתונות היידית", הלא הם עתונאי שלושת יומני היידיש הניו יורקים: ה"פארווערטס", ה"טאג" וה"מארגן זשורנאל" – אך עיקרו של האירוע היה כתב התביעה שהוגש כנגד הסופרים אשר פרשו בקול תרועה רמה מן ה"פרייהייט" בעקבות הטבת בחברון: אברהם רייזן, ה. לייזוויק ומנחם באריישא, שהאשמו בבגידה בפועלים היהודים.

אין ספק שמשפט זה אורגן כתגובה למשפט שערך ה"פארבאנד". מעידה על כך ההחלטה המאוחרת לעורכו והעובדה שרק יומיים לפני המשפט הופיעו ב"פרייהייט" מודעה שזימנה את המשתתפים הפעילים לשיבה במשרד העתון למחרת בצהריים. כלומר, ממש ברגע האחרון לפני האירוע. ייתכן, שהמהירות בה אורגן המשפט היתה הסיבה לכך שהמשתתפים, במיוחד אלה שלא היו נואמים מקצועיים, לא הוכנו כראוי וקולותיהם לא נשמעו במושבים המרוחקים.

לא קשה לתאר את המניעים להחלטה לארגן את המשפט. למרות שהחרם האנטי קומוניסטי לא הביא לעריקה משורות המפלגה ומן הגופים המסונפים אליה, אין כל ספק שבמישור האישי, הפרטי, היו רבים מחברי התנועה נסערים, נבוכים ומבולבלים. הם הותקפו במקומות עבודתם, נשאו אות קין של משפטי פעולה עם רוצחי יהודים והיו זקוקים לחיזוק שמעניקה התכנסות עם שותפים לדעה ולגורל. עריכת המשפט לא רק שנתנה ליחיד אפשרות להיות בצוותא עם עמיתיו ולשאוב ביטחון מתחושת ה"ביחד" של הקבוצה, אלא גם ניטרלה את המשפט האנטי קומוניסטי ולעגה ליומרתו. אלמנט הלעג והפארודיה היה מובן לכל, כולל ל"פארווערטס", שכינה את המשפט שערכו הקומוניסטים "קומדיה".

למרבה הצער, לא פורסמו ברבים דברי המשתתפים במלואם, אולם מהמודעות והתיאורים בעתונות מצטייר אירוע מגוון ותיאטרוני יותר מזה של ה"פארבאנד". הנאשמים, כאמור, היו א. רייזן, ה. לייזוויק ומ. באריישא, אשר במודעות שנתפרסמו לקראת המשפט נצטוו לבוא ולהגן על עצמם. היה זה טכסיס מבריק: ברור היה לכל שהשלושה לא יגיעו, אבל העובדה שניתנה להם אפשרות הדביקה לסופרים תווית של מוגי לב, אשר ברחו מן המערכה ואינם מוכנים להתעמת עם הנאשמים בהם "בגדו". א. רייזן, שהיה מקורב לעתון הקומוניסטי יותר מן האחרים, שלח מכתב בו הסביר את דעותיו ואת הסיבה

אינה חריג, והיא התוצאה הטבעית של מעשי תרמית נפשעים, שאפיינו את דרכם של הקומוניסטים בזמן הקרבות הפנימיים במחנה העבודה היהודי אמריקני:

הוכח בעליל, כי עמדתם הבוגדנית של הקומוניסטים היהודים קשורה קשר עז עם ההפקרות הנפשעת שגילו שוב ושוב ביהם למכלול תופעות בחיים היהודיים. הם הביאו לדמורליזציה בקרב שורות הפועלים היהודים, הפיצו התבוללות בקרב הפועלים, הביאו לדמורליזציה של העתונות והורידו את הרמה התרבותית של ההמונים היהודיים. הם הטילו מום בטובי יוצרי תרבותנו והפיצו דברי בלע מרושעים על ראשי התרבות היהודית ומנהיגי הפועלים היהודיים. הם הרסו בתי ספר, הרעילו את נשמתם של ילדים, ביזו את שפת היידיש ואת כל הקדוש והיקר להמוני העובדים היהודים.⁹

כתבי ההחלטה תבעו להוציא את הקומוניסטים היהודים אל מחוץ למחנה תנועת הפועלים היהודים וקראו לעולם התרבות היהודי להודות עם גור הדין שהינו "פועל יוצא של אמונתנו הקדושה בתרבות היהודית, בהמונים היהודיים ובעם היהודי כולו". ההחלטה התקבלה על ידי כל הנוכחים במחיצות כפיים סוערות.

ברור שלמשפט היו היבטים דרמטיים בולטים. ה"שחקנים" על הבמה ה"הציגו" משפט, כשהם ממלאים תפקידים מוגדרים כגון סניגור, קטיגור ועדים. למרבה הצער, אין החומר המודפס כולל מידע על ההיבטים הבימתיים של האירוע. אין בידינו תיאור של הבמה, אם כי סביר להניח שהיה ניסיון לשוות לה חזות משפטית, ולו מינימלית. שאלות רבות נותרו ללא מענה: האם היה שימוש באביזרים מקובלים, כגון פטיש בידי אב בית הדין? מה היה לבוש ה"שחקנים"? האם עטו, למשל, גלימות שחורות? כיצד נכנסו ויצאו המשתתפים? מה היה אופיו הקולי של המשפט? כיצד נהג הקהל (להוציא את מחיאות הכפיים המצויינות בטקסט?), ומה היתה דינמיקת היחסים בין קהל הצופים והשחקנים?

ברור, שחלק ניכר מן האותנטיות נבע מכך שדמויות ידועות הופיעו בתור עצמן. כלומר, חיים גרינברג היה אכן חיים גרינברג, ד"ר מוקדוני היה אכן ד"ר מוקדוני, והם אמרו דברים שאתם היו מזהים בעיני הקהל. אולי אותנטיות זו גורמת לכך שמי שקורא את הטקסט ומנסה לשוות בעיני רוחו את האירוע, הש בחולשתו של הסניגור לייבוש לעהרער, שכן הוא היה היחיד אשר דבריו החיוורים לא שכנעו, ונאמרו מן השפה ולחוץ. כל מחזאי ווטרי היה מייטיב לעשות טוב ממנו.

משפט נגדי

לא היה זה המשפט הפומבי היחיד באותה תקופה. מי שיעין בחומר היסטורי וספרותי משנות ה-20, ייתקל בוודאי בדוגמאות נוספות. בארץ ישראל של הימים ההם "הועמדו לדין", לדוגמה, יוסף בן מתתיהו, והצגת ה"דיבוק"¹⁰ גם קיבוצים הירבו להשתמש בו'אנר זה באותן שנים ואף לאחר מכן.¹¹ המקור, הן למשפטים הפומביים בארצות הברית והן לאלה שנערכו בארץ ישראל, היה מזרח אירופה. הקרקע המשותפת של בני היישוב היהודי בארץ והמהגרים היהודים בארצות הברית הביאה לכך שאלה כאלה יבאו את המודל מרוסיה. במשפטים אלה, שכוננו ברוסית "אגיסטוד", נעשה שימוש רב במערכת החינוך, התרבות והתעמולה של ברית המועצות הצעירה בשנות ה-20¹² וגם שנים רבות לפני כן, ברוסיה הצארית.

לפרישתו. בדיווח על המשפט כתב ה"פרייהייט" ב־24 בספטמבר, כי כאשר הוקרא המכתב עוררו "ההצהרות הועיר בורגניות" של רייון צחוק קולנו בקרב הקהל. על פי דיווחו של ה"טאג" מ־23 בספטמבר, הוסתו הנוכחים כי כך, שאילו היו הסופרים מקבלים את ההזמנה לבוא ולהגן על עצמם, היו הקהל עושה בהם ליניץ'.

דוברי התביעה היו מלך אפשטיין ומ. אלגין מראשי ה"פרייהייט". המומחים מטעם התביעה היו גם הם אנשי התנועה: ק. מרמר, י. בארוכאוויטש וויליאם באום. עם זאת, נעשה מאמץ לשוות לאירוע אופי פרולטרי ולשתף פועלים באופן פעיל במשפט. העדים מטעם התביעה היו פועלים חברי התנועה, שאחדים מהם היו חלוצים וגדודאים לשעבר, שעזבו את ארץ ישראל בעקבות אכזבתם מן הציונות. הבאתם היתה רעיון מבריק, שכן נעוריהם, ניסיונם האישי והיספוסם עוררו אמון, יותר מנאומים חוצבי להבות. שניים מתוך חברי הנשיאות היו פועלים – אחד אופה והאחר פועל בתעשיית הביגוד וחבר המושבעים בן שנים עשר החברים – כולם פועלים – נבחר גם הוא מתוך קהל הנוכחים, ושמותיהם ומקצועותיהם פורסמו בדיווחו של העתון שהופיע למחרת המשפט. כזכור, גם במשפט ה"פארבאנד" מונה הקהל לשופט, אולם נראה ששם פסק הקהל את דינו באמצעות מחיאות כפיים המוניות ולא באמצעות נציגים נבחרים. המסר היה ברור: ה"פארבאנד" מתיימר לייצג פועלים, בעוד שבמחנה השמאל האמיתי הפועלים הם בעלי הכוח ומקבלי ההחלטות.

קתריזם קבוצתי

כמו במשפט שערך ה"פארבאנד" היה לכל נושא בו התרכזו, התובע הראשון, מלך אפשטיין, התרכזו במתקפה על עתונות היידיש וטען, כי העתונות ה"שוביניסטית-דיאקציונרית" ניסתה להרוויח מן הדם היהודי שנשפך בארץ, ושעיקר מטרתה היה הגדלת התפוצה. אותם עתונאים היו רוקדים משמחה, אמר, אילו נשפך דם יהודי ב"ארץ הדגל האדום". מכיוון שידעו, כי בברית המועצות אין זה יכול לקרות, הם ניסו להעליל על הקומוניסטים היהודים ולהאשימם בשפיכות דמים. הוא טען, כי העתונות ה"יימנית" הסתירה התגרויות מבישות של "תלמידי ז'בוטינסקי" בערבים, וניפחה ודשה בתיאורי הוועה של נשים נאנסות, בטנים ססועות וילדים שרופים. מ. אלגין, התובע השני, התרכזו בסופרים שפרשו. כאן הודגש כפיות התודה שלהם לתנועה, שהעניקה להם כיבודים ומסעי הרצאות ברחבי אמריקה, שהם מותרות בעיני הקהל הפועלי, שחש עצמו מרומה ומנוצל. אלגין תקף במיוחד את א. רייון, ואמר: "רייון במיוחד בגד בעבר שלו עצמו. בגד במאות אלפי הפועלים בברית המועצות, אשר נשאו אותו על כפיהם בזכות שיריו המהפכניים כמו 'פעמוני הכנסייה', 'מפגינים' ועוד, והעניקו לו את קבלת הפנים הגדולה ביותר שלה זכה אי פעם סופר בברית המועצות חוץ ממקסים גורקי, אבי הספרות הפרולטרית הרוסית."

מובן מאליו, שכל הנאשמים חויבו בדין. העונשים שהוטלו עליהם היו משעשעים ולעגניים: הסופרים והעתונאים נידונו ל-15 שנות תלייה, 20 שנות רייה, 25 שנים על הכסא החשמלי והגליה לאי עונשין, שם יהיו כלאוים לנצח. מעניין, שה"פרייהייט" לא דיווח על עונשים אלה, אולי משום שחשש שהפארודיה והגלגול המופגנים יורשו על ידי הקוראים כהתחכמות בלתי מכובדת.

פארשטייענדיק	פארשטייענדיק
אזוי און אזוי	אזוי און אזוי
אזוי און אזוי	אזוי און אזוי
אזוי און אזוי	אזוי און אזוי
אזוי און אזוי	אזוי און אזוי
אזוי און אזוי	אזוי און אזוי

משפט ומשפט-שכנגד: שניהם ב-22 בספטמבר 1929, בניו יורק

הדיווח ב"מארגן פרייהייט" למחרת המשפט תוקף בחריפות את העתונות היהודית שיצאה נגד הקומוניסטים

1. *the Artef, 1925-1940, Greenwood 1998*
 פרקי הספר, ברטראם ד. וולף, "וואס אין ארבעטער בילדונג?", האמעד (ניו יורק), אפריל 1926, עמ' 56.
 2. "אונזערע קולטור אויפגאבן", שם, מאי 1926, עמ' 19.
 3. Epstein, Melech, *The Jew and Communism*, New York: Trade Union Sponsoring Committee, 1959, p. 108
 תיאורים מפורטים של עצרות אלה ודברי הנואמים מצויים בספר *New Palestine*, 6 בספטמבר 1929.
 4. אפשטיין, עמ' 261.
 5. דעד משפט איבער די אידישע קאמוניסטן אין זייער הויפט-צייטונג, "מארגן פרייהייט", ניו יורק, ניו יארקער שטאט קאמיטע אידיש נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד, 1929.
 6. שם, עמ' 34.
 7. שם, שם.
 8. משפט הלבוב, דין וחשבון סטנוגרפי ממושי בית הדין הפומביים על מגרש בית העם בתל אביב. תל אביב, תרפ"ו.
 9. למשל, קיבוץ הלבות הבשן, שבי' 1943 ערך משפט פומבי ל"משפחה", וראו, גדעון לוין, *למי צלצל הפעמון, הוצאת הלבות הבשן, 1990*. אני מבקשת להודות לד"ר יובל דרור מאוניברסיטת תל אביב, שהביא משפט זה ליריעתי.
 10. Cassidy, Julie Anne, *The Theatre of the World and the Show Trial in Early Modern Russia*, קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת סטנפורד, 1995.

עיון בדיווחים השונים של המשפט יוצר תחושה של "רשומון", כשכל אחד מהדיווחים מבליט ומסתיר חלקים שונים בו ומפרש פירוש שונה את אותן העובדות. דבר זה בולט במיוחד בתיאורי הצופים, שמספרם הגדול הפתיע אף את המארגנים. בעוד ה"פרייהייט" שיבה והילל את התלהבותם המהפכנית, תיאור ה"טאג" בגיליונו מ-23 בספטמבר את הקהל כ"מין ערב רב, בחורים ובחורות, צעירים בני שמונה עשרה, וכל מיני אנשים שאין להם שום תפקיד בציבור, ערב רב שהיפס דם" ובה לראות כיצד 'צולבים' משוררים אהובים, שעליהם שמעו אבל את יצירותיהם בקושי קראו." היה זה, לדברי כתב ה"טאג", "משפט במרכאות, קרקס של טורקומדה".
 יום א', ה-22 בספטמבר 1929 היה, אם כן, יום משונה בתולדות השמאל היהודי האמריקני - יום של מראות מעוותות, של השמצות הדדיות, של שנאה ולעג, של קטרויס קבוצתי, של משחקים משפטיים חסרי שיניים, שהיו דומים ושונים באותה מידה.

1. וראו בספרי: Yiddish Proletarian Theatre - The Art and Politics of